

Рецензенти:

Тюріна В. – доктор педагогічних наук, професор
Штефан Л. – доктор педагогічних наук, професор

Федоренко Олена – начальник кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: fei0907@rambler.ru

Fedorenko Olena – head of department of psychology and pedagogy of Kharkiv National University of Internal Affairs, doctor of pedagogics, professor, e-mail: fei0907@rambler.ru

УДК 37. 036 +78(07)

ЧЖУАН ГУАНЬ,
аспірант

*(Україна, Київ, Інституту мистецтв Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова)*

CHUANG GUAN,
postgraduate student

(Ukraine, Kyiv, Art Institute of National Pedagogical Dragomanov University)

Оптимізація форм навчальної діяльності на уроці музики як умова розвитку творчої активності молодших школярів

Optimization of Forms of Educational Activities in the Classroom Music as a Condition of Development of Creative Activity of Younger Schoolboys

У статті розглядається проблема оптимізації форм навчальної діяльності молодших школярів на уроці музики як умова розвитку їх творчої активності. Творча активність-це прагнення до застосування нових прийомів у вирішенні поставленого завдання, пошук шляхів подолання ускладнень, потреба внесення елементів новизни в засоби виконання завдання. Творча активність знаходиться в залежності від специфіки вікового розвитку і повною мірою визначає її. Молодший шкільний вік особливо схильний до творчості у всіх його проявах. Доречно до даного віку під творчістю будемо розуміти таку діяльність, в результаті якої набувається щось нове, оригінальне, в тій чи іншій мірі виражає індивідуальні схильності, здібності і індивідуальний досвід молодшого школяра. Для розвитку творчої активності важливо створення педагогічних умов, що дозволяють більш повніше задовольняти інтереси і розвивати творчі здібності школярів. Однією з таких умов є використання на уроках музики різних форм навчальної музичної діяльності в їх оптимальних поєднаннях. Розкриваються поняття фронтальної, групової та індивідуальної роботи як форми навчальної діяльності молодших школярів на уроці музики. Під формою навчальної діяльності розуміється певним чином впорядкована структура навчально-музичної діяльності школярів, обумовлена цілями, завданнями, логікою і методами музичного навчання і виховання на кожному конкретному етапі процесу навчання.

Ключові слова: урок музики, молодші школярі, форми навчальної діяльності – фронтальна, групова, індивідуальна, музична діяльність.

The problem of optimizing forms of educational activity of younger schoolboys at music lessons as a condition of their creative activity has been studied. Creative activity is the desire to use new techniques in solving this problem, search for ways to overcome the difficulties, the need for making novelty items in the job means. Creative activity describes the ability of the individual identify the problem and find the means to solve it, desire to seek new ways to perform academic tasks, the ability to apply knowledge in new situations. Creative activity not a single trait, the property of the individual, and integrative quality characteristics of the individual. Creative activity is dependent on the age of the specific and fully defined it. Primary school age especially prone to creativity in all its manifestations. It is pertinent to this age when creativity we mean such activities, which resulted in acquired something new, original, in varying degrees, expresses individual inclinations, abilities and individual experience of younger pupils. And the novelty of the process and its results while optional is objective, it can be generally subjective, is only one new. For the development of creative activity it is important to create the pedagogical conditions that allow more fully meet the interests and develop the creative abilities of students. One of these conditions

is the use of music lessons on various musical forms of educational activities in their optimal combinations. This is possible only if clearly define the different forms and combinations. Revealed the notion of frontal, group and individual work as a form of educational activity of younger schoolboys at music lessons. Under the form of educational activity refers somehow ordered structure of educational and musical activities of students, due to the goals, objectives, logic and methods of music education and education for each stage of the learning process.

Key words: *music lessons, junior high school students, the form of educational activity-frontal, group, individual, musical activities.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... В нових соціально-економічних умовах відбулася переоцінка уявлень про найбільш необхідні, соціально значущі якості особистості: самостійність, ініціативність, новаторство, що визначають рух до прогресу в житті суспільства. Відповідно підвищена увага до завдань творчого розвитку особистості знайшло особливе значення і в загальноосвітній школі, де закладається фундамент здатності особистості до творчого самовираження. Тому завдання всебічного педагогічного сприяння саморозвитку та творчої самореалізації учнів повинно опинитися в центрі виховної та освітньої діяльності сучасної школи.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання творчого розвитку особистості, її музично-естетичного виховання в умовах загальної музичної освіти вирішувалися на основі аналізу наукових праць Е. Абдулліна, Ю. Алієва, О. Апраксіної, Н. Ветлугіної, Н. Гродзенської, Д. Кабалевського, М. Леонтовича, К. Стеценко, Н. Терентьєвої, В. Шацької, Л. Школяр та ін. У сучасній вітчизняній музичній педагогіці проблему вивчали О. Лобова, Л. Масол, Є. Печерська, Г. Падалка О. Ростовський та ін. Конкретизуючи завдання розвитку творчої активності учнів на уроках музики, автори вказують на необхідність спеціального стимулювання у дітей асоціативного мислення, творчої фантазії, прагнень до імпровізаційної діяльності і продуктивного самовираження.

Вирішення цих завдань має починатися з молодшого шкільного віку, який є найбільш сприятливим для формування таких якостей особистості, як самостійність, ініціативність, активність. Педагогічною теорією і практикою доведено, що у молодшому шкільному віці сильний вплив на формування особистості має музичне мистецтво (Л. Горюнова, Д. Кабалевський, Л. Школяр та ін.). Процес розвитку творчої активності молодших школярів на уроках музики не може будуватися без урахування музикальності дітей, їх музичних здібностей. Водночас розвинена творча музична активність сприяє формуванню музичного образного мислення, оригінальності уявлення та музично-слухових уявлень, емоційної чуйності і захопленість продуктивним процесом, розвитку самостійності й ініціативності, допомагає глибше сприймати музичний світ, свідомо засвоювати особливості музичної мови, позитивно проявляти і утверджувати особистість у колективі. Отже, з урахуванням розгляду проблеми розвитку творчої активності молодших школярів на уроках музики у психолого-педагогічних дослідженнях, в нашому дослідженні творча активність розуміється як інтегративна діяльна риса особистості, що характеризується проявом творчості в процесі музичної діяльності на основі особистісного творчого потенціалу. Загалом ми вважаємо, що музично-творча активність дітей – це підвищений інтерес до музичної діяльності, що супроводжується художньо-образною уявою; прагненням до самостійності і пошуком нового у вирішенні музично-творчих завдань; направленістю на пошук нового у виконавській діяльності, в процесі слухання музики; направленістю на власну творчу музичну діяльність.

У зв'язку з викладеним, постає завдання пошуку нових педагогічних умов, що сприяють розвитку творчої активності молодших школярів на уроках музики. Однією з таких умов, на наш погляд, є оптимальне поєднання форм навчальної діяльності учнів на уроках музики, яке на сучасному етапі вирішуються недостатньо ефективно, без урахування індивідуальних музично-творчих здібностей, інтересів і схильностей учнів. Недостатньо досліджені можливості поєднання різних форм навчальної діяльності в розвитку творчої активності молодших школярів на уроках музики.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути особливості розвитку творчої активності молодших школярів в умовах оптимізації форм навчальної діяльності на уроці музики.

Виклад основного матеріалу... Вищим етапом активності особистості, що характеризує високу ступінь її розвитку, є творча активність. Це складне ставлення людини до дійсності, де в єдності виступають інтелектуальні, вольові та емоційні процеси. Творча активність учня – це прагнення до застосування нових прийомів у вирішенні поставленого завдання, пошук шляхів подолання ускладнень, потреба внесення елементів новизни в засоби виконання завдання. Творчу активність характеризує вміння самої особистості виявити проблему і знайти засоби її вирішення, прагнення до пошуків нового в способах виконання навчального завдання, вміння застосовувати знання в новій ситуації. Творча активність не окрема риса характеру, властивість особистості, а

інтегративна якість (характеристика) особистості. Творча активність знаходиться в залежності від специфіки вікового розвитку і повною мірою визначається нею.

Молодший шкільний вік особливо схильний до творчості у всіх його проявах. Доречно до даного віку під творчістю будемо розуміти таку діяльність, в результаті якої набувається щось нове, оригінальне, тією чи іншою мірою виражає індивідуальні схильності, здібності та індивідуальний досвід учня. Причому новизна самого процесу і його результатів при цьому необов'язково носить об'єктивний характер, вона може бути взагалі суб'єктивною (тобто новою тільки для одного).

Реалізуючись через різні види діяльності, творча активність надає їм яскраво виражений конкретний характер, однак, при всій своїй своєрідності творча активність повинна неодмінно нести в собі творче ставлення до справи. Проявляючись у різних видах діяльності, творча активність у процесі діяльності і формується. Відповідно і методи формування творчої активності визначаються специфікою тієї діяльності, для нашого дослідження – музичної, в руслі якої ця творчість формується і розвивається.

Для розвитку творчої активності (для підвищення рівня розвитку) важливо створення педагогічних умов, що дозволяють мобілізувати творчу активність школярів, більш повніше задовольняти їхні інтереси і розвивати творчі здібності. Однією з таких умов є використання на уроках музики різних форм навчально-музичної діяльності в їх оптимальних поєднаннях. Діалектичний підхід до дослідження проблеми вибору форм навчальної діяльності та їх поєднань можливий лише за умови чіткого визначення різних форм. У педагогічній літературі для позначення фронтальної, групової та індивідуальної роботи застосовують такі поняття: форма навчальної роботи, загальні форми організації навчання, здатність організації навчання. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися поняття «форма навчальної діяльності» і розуміти під нею певним чином впорядковану структуру навчально-музичної діяльності школярів, обумовлену цілями, завданнями, логікою і методами музичного навчання і виховання на кожному конкретному етапі процесу навчання.

Колективна навчальна робота – це не особлива, самостійна організаційна форма навчання, а тільки окремий різновид або загально класної (фронтальної), або групової форм. Зазвичай на уроках музики переважають фронтальні форми навчально-музичної діяльності – слухання музики, хоровий спів, гра усім класом на найпростіших музичних інструментах. Фронтальна форма навчальної діяльності, будучи загальноприйнятою в системі масової музичної освіти, розрахована в цілому на роботу учнів в єдиному темпі та наявний загальний рівень підготовленості і музичних можливостей. У процесі фронтальної роботи на уроці вчитель повинен відповідно з урахуванням індивідуальних особливостей учнів чітко планувати їх навчально-музичну діяльність, здійснюючи при цьому своєчасний контроль за ходом і темпом роботи, якістю засвоєння знань і формування умінь і навичок. Втім, в умовах великої наповнюваності класів, в яких учні значно різняться за своїми музичними здібностями і особистісними якостями, вчитель не завжди має реальні можливості у здійсненні особистісно-орієнтованого підходу. Звісно, необхідно застосовувати на уроках музики групові та індивідуальні форми навчальної діяльності.

З метою активізації творчої діяльності школярів, виховання їх активності та творчої ініціативи широкі можливості представляє групова робота, спрямована на безпосередню взаємодію учнів між собою і їх спільну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей. При груповій формі склад класу для роботи розбивається на типологічні групи, ланки. Групи можуть працювати як над загальними, так і над специфічними завданнями. Кожна група просувається своїм темпом. Робота будується на принципах самоврядування учнів з менш жорстким керівництвом вчителя. Сильними сторонами групової форми навчання є цілеспрямований облік навчальних можливостей учнів при організації навчання та вибору навчальних завдань для учнів різних типологічних груп, формування умінь і навичок навчальної праці (умінь приймати і намічати завдання діяльності, планувати її, здійснювати самоконтроль і взаємоконтроль тощо). Спільна робота учнів у групі при правильному її педагогічному керівництві може сприяти формуванню соціально цінних якостей особистості учнів, моральних відносин між ними, навичок поведінки в колективі, комунікативних умінь, виробленню власної думки і уміння його обґрунтовувати і відстоювати, а також шанобливого ставлення до думки інших, готовності до співпраці, почуття відповідальності, ініціативи.

Індивідуальна форма навчальної діяльності заснована на самостійному виконанні кожним учнем завдання на рівні його навчальних можливостей без взаємодії з іншими школярами. Індивідуальна навчальна діяльність враховує особливості темпу роботи кожного учня, його підготовленість і забезпечує більш диференційовану постановку завдань, контроль та оцінку результатів. Така робота використовується переважно при закріпленні знань, формуванні вмінь у самостійній роботі на класних заняттях або в домашній роботі; її темп залежить від навчальних можливостей та підготовленості учнів.

Отже, всі форми навчальної діяльності мають як переваги, так і певні недоліки, у зв'язку з

чим виникає необхідність їх поєднання на уроках. Це положення є важливою організаційною вимогою загального характеру, що відповідає інтересам як навчання, так і виховання учнів. У рамках нашого дослідження, практична сторона даної проблеми полягає в тому, щоб на уроках музики з урахуванням цілей і завдань уроку, змісту і специфіки досліджуваного музичного матеріалу, видів музичної діяльності, рівня музично-творчих здібностей школярів, їх інтересів і переваг використовувати різноманітні форми навчальної діяльності та їх доцільні поєднання, що дозволяють стимулювати творчу діяльність і сприяють підвищенню рівня творчої активності молодших школярів у процесі музичної діяльності. Розглянуті нами форми навчальної діяльності зберігають свої організаційні можливості в рамках музичного навчання молодших школярів.

Дотримуючись поняття «форма навчальної діяльності», ми виділяємо наступні форми навчальної діяльності на уроках музики: 1) фронтальна форма колективного характеру; 2) фронтальна форма індивідуального характеру; 3) групова форма; 4) диференційовано-групова форма; 5) індивідуальна форма; 6) індивідуалізовано-групова форма.

Використання тієї чи іншої форми навчальної діяльності визначається як змістом, структурою самого уроку музики, його «драматургією», так і специфікою видів музично-творчої діяльності учнів. За своїм змістом уроки музики виходять з конкретних цілей і завдань, тематизму тієї чи іншої програми і за типами побудови класифікуються, як правило, на уроки введення в тему, поглиблення та узагальнення теми. Видами музичної діяльності учнів на уроках музики, що проявляються в різних формах навчальної діяльності, є: слухання музики, хоровий спів, гра на найпростіших музичних інструментах, пластичне інтонування та музично-ритмічні рухи, імпровізації (вокальні, ритмічні, пластичні).

Висновки... Доцільне поєднання колективних, групових та індивідуальних форм навчальної діяльності, обумовлене музично-освітніми завданнями, конкретним рівнем загальних і музичних здібностей учнів, їх інтересів, потреб, параметрами нового та відомого в змісті уроку музики, що зумовлює можливість досягнення оптимального результату у розвитку творчої активності молодших школярів.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне віднести проблему поєднання різних форм навчальної музичної діяльності молодших школярів у позаурочний час.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Довідник учителя художньо-естетичного циклу в запитаннях та відповідях / упоряд. М.С. Демчишин. – Харків : Ранок, 2006. – 608с./ Dovidnik uchitelya hudozhno-estetichnogo tsiklu v zapytannyakh ta vidpovidiakh / uporiad. M.S. Demchyshyn. (Teacher's Guide of artistic and aesthetic cycle in questions and answers) – Harkiv : Ranok, 2006. – 608 p. [in Ukrainian]
2. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.- метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2011. – 640 с. / Rostovskiy O. Ya. Teoriya i metodikamuzichnoyiosviti: Navch.-metod. posibnik / O.Ya. Rostovskiy. Ternopil: Navchalnakniga. (Theory and methods of music education: Navch.-metod.posibnyk) – Bogdan, 2011. – 640 s. [in Ukrainian]
3. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник / С. О. Сисоева. – К. – Міленіум, 2006. 346 с. / Sisoeva S. O. Osnovi pedagogichnoy tvorchosti: Pidruchnik / S. O. Sisoeva. (Fundamentals of educational work: Tutorial) – K. – Milenium, 2006. – 346 s. [in Ukrainian]
4. Теплов Б. М. Психологические вопросы художественного воспитания / Б. М. Теплов // Вопросы художественного воспитания / АПН РСФСР. – М. – Л., 1963. – 201 с. / Teplov B. M. Psihologicheskie voprosy hudozhestvennogo vospitaniya / B. M. Teplov // Voprosy hudozhestvennogo vospitaniya (Psychological artistic questions of education) APN RSFSR. – M. – L., 1963. – 201 s. [in Russian]

Дата надходження статті: «12» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «28» жовтня 2015 р.

Рецензенти:

Савченко Р. – доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Л. – доктор педагогічних наук, професор

Чжуан Гуань – аспірант Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, e-mail: sarina_30@ukr.net

Chuang Guan – postgraduate student of Art Institute of National Pedagogical Dragomanov University, e-mail: sarina_30@ukr.net